38. MEKTUP

٣٨- ﴿ اَلْمَكْتُوبُ الثَّامِنُ وَالثَّلاَثُونَ: اِلَى الْمُلاَّ اِبْرَاهِيمَ فِى جَوَابِ سُؤَالِهِ عَنْ مَعْنَى حَدِيثِ «سَتَفْتَرِقُ اُمَّتِى» الْحَدِيثَ وَدَرَجَةِ اَرْبَابِ الْفَقْرِ ﴾

يَنْبَغِى اَنْ يُعْلَمَ اَنَّ الْمُرَادَ مِنْ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «**كُلُّهُمْ فِى النَّارِ اِلاَّ وَاحِدَةً**» الْوَاقِعِ فِى حَدِيثِ «**سَتَفْتَرِقُ اُمَّتِى اِلَى اثْنَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً**» دُخُولُهُمْ فِى النَّارِ وَمَكْثُهُمْ فِى عَذَابِهَا مُدَّةً لاَ خُلُودُهُمْ فِى النَّارِ وَدَوَامُهُمْ فِى عَذَابِهَا فَاِنَّ ذٰلِكَ مُنَافٍ لِلاِيمَانِ وَمَخْصُوصٌ بِالْكُفَّارِ غَايَةُ مَا فِى الْبَابِ اَنَّهُ لَمَّا كَانَ الْبَاعِثُ عَلَى دُخُولِهِمْ فِى النَّارِ مُعْتَقَدَاتِهِمُ السُّوءَ يَدْخُلُ كُلُّهُمْ فِيهَا بِالضَّرُورَةِ وَيُعَذَّبُونَ عَلَى مِقْدَارِ خُبْثِ اعْتِقَادِهِمْ بِخِلاَفِ الْفِرْقَةِ الْوَاحِدَةِ الْمُسْتَثْنَاةِ فَاِنَّ اعْتِقَادَهُمْ مُوجِبٌ لِلنَّجَاةِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَسَبَبٌ لِفَلاَحِهِمْ وَلٰكِنْ اِذَا ارْتَكَبَ بَعْضٌ مِنْهُمُ الاَعْمَالَ السَّيِّئَةَ وَلَمْ يُعْفَ عَنْهُ بِالتَّوْبَةِ اَوِ الشَّفَاعَةِ يَجُوزُ اَنْ يُعَذَّبَ بِالنَّارِ بِقَدْرِ ذَنْبِهِ وَيَتَحَقَّقُ الدُّخُولُ فِى النَّارِ فِى حَقِّهِ فَدُخُولُ النَّارِ فِى سَائِرِ الْفِرَقِ شَامِلٌ لِجَمِيعِ الاَفْرَادِ وَاِنِ انْتَفَى الْخُلُودُ وَفِى حَقِّ الْفِرْقَةِ النَّاجِيَةِ مَخْصُوصٌ بِبَعْضِ مُرْتَكِبِ لِلْمَعْصِيَةِ وَفِى كَلِمَةِ «كُلُّهُمْ» رَمْزٌ اِلَى هٰذَا الْبَيَانِ كَمَا لاَ يَخْفَى وَحَيْثُ اَنَّ هٰذِهِ الْفِرَقَ الْمُبْتَدِعَةَ مِنْ اَهْلِ الْقِبْلَةِ لاَ يَنْبَغِى الْجَرَاءَةُ فِى تَكْفِيرِهِمْ مَا لَمْ يُنْكِرُوا لِضَرُورِيَّاتِ الدِّينِ وَلَمْ يَرُدُّوا مَا ثَبَتَ مِنَ الاَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ بِالتَّوَاتُرِ وَقَبِلُوا مَا عُلِمَ مَجِيئُهُ مِنَ الدِّينِ بِالضَّرُورَةِ قَالَ الْعُلَمَاءُ لَوْ وُجِدَ فِى مَسْئَلَةٍ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ وَجْهًا تُوجِبُ التَّكْفِيرَ وَوَجْهٌ وَاحِدٌ يَنْفِيهِ يَنْبَغِى تَصْحِيحُ هٰذَا الْوَجْهِ وَاَنْ لاَ يَحْكُمَ بِالْكُفْرِ وَاللّٰهُ سُبْحَانَهُ اَعْلَمُ وَكَلِمَتُهُ اَحْكَمُ.

وَأَيْضًا يَنْبَغِى اَنْ يُعْلَمَ اَنَّ الْمُرَادَ مِنْ نِصْفِ الْيَوْمِ الَّذِى يَدْخُلُ فُقَرَاءُ هٰذِهِ الاُمَّةِ قَبْلَ الاَغْنِيَاءِ بِتِلْكَ الْمُدَّةِ فِى الْجَنَّةِ هُوَ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ مِنْ سِنِى الدُّنْيَا فَاِنَّ الْيَوْمَ عِنْدَ اللّٰهِ تَعَالَى اَلْفُ سَنَةٍ ﴿وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ﴾ شَاهِدٌ لِهٰذَا الْمَعْنَى وَكَيْفِيَّةُ تَقْدِيرِ تِلْكَ الْمُدَّةِ مُفَوَّضَةٌ اِلَى عِلْمِ اللّٰهِ جَلَّ شَأْنُهُ مِنْ غَيْرِ اَنْ يَكُونَ هُنَاكَ لَيْلٌ وَلاَ نَهَارٌ وَلاَ سَنَةٌ وَلاَ قَمَرٌ مُتَعَارَفَةٌ وَالْمُرَادُ مِنَ الْفَقِيرِ الْفَقِيرُ الصَّابِرُ الَّذِى هُوَ مُلْتَزِمٌ لِاِتْيَانِ الاَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ وَمُجْتَنِبٌ عَنِ الْمَنْهِيَّاتِ الشَّرْعِيَّةِ وَلِلْفُقَرَاءِ دَرَجَاتٌ وَمَرَاتِبُ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ

وَأَعْلَى مَرَاتِبِهِ إِنَّمَا يُتَصَوَّرُ فِي مَقَامِ الْفَنَاءِ الَّذِي يَكُونُ فِيهِ غَيْرُ الْحَقِّ سُبْحَانَهُ مُضْمَحِلاً وَمُتَلاَشِيًا وَمَنْسِيًّا وَمَنْ هُوَ جَامِعٌ لِجَمِيعِ مَرَاتِبِ الْفَقْرِ أَفْضَلُ مِمَّنْ يَتَحَقَّقُ بِبَعْضِهَا دُونَ بَعْضٍ فَمَنْ فِيهِ فَقْرٌ ظَاهِرٌ مَعَ وُجُودِ الْفَنَاءِ أَفْضَلُ مِمَّنْ لَهُ الْفَنَاءُ فَقَطْ دُونَ الْفَقْرِ الظَّاهِرِ فَافْهَمْ.

TÜRKÇE ANLAMI

- **Molla İbrahim'e yazılmıştır**
- **"Ümmetim yetmiş iki fırkaya ayrılacak" hadisiyle ilgili sorunun cevabı ve fakirlerin derecesi.**

Bilmek gerekir ki, *"Ümmetim yetmiş iki fırkaya ayrılacak"*[73] hadîs-i şerifinde geçen "Bir tanesi dışında hepsi cehennemdedir." ifadesinden maksat, bu fırkaların cehenneme girerek belirli bir süre azap çekmesidir. Yoksa orada devamlı kalmaları ve ebedî azaba uğrayacakları anlamında değildir. Çünkü böyle bir şey imana ters olup kâfirlere has olan bir durumdur.

Sonuç olarak, çirkin itikatları bu fırkaları cehenneme götürdüğü için kaçınılmaz olarak hepsi oraya girecek ve itikatlarının çirkinliği miktarınca azap çekeceklerdir. İstisna edilen tek fırka ise böyle değildir. Çünkü bu fırka mensuplarının itikâdı, onları cehennem azabından korur ve felaha kavuşmalarına sebep olur. Ancak bu fırkadan olan bir kimse kötü ameller işler de tevbe ya da şefâat sonucu affedilmezse işlediği günahlara göre cehennemde azap çekmesi mümkündür. Burada cehenneme girme hâdisesi yalnızca bu günah işleyen kişiyi kapsamaktadır. Diğer fırkalar için sabit olan cehenneme girme ise ebedî olmamakla birlikte fırka mensuplarının hepsini içine almaktadır. Fırka-i Nâciye (kurtuluşa eren fırka) için, cehenneme girme yalnızca günah işleyen kişiyi kapsar. Hadiste geçen "hepsi" ifâdesinde bu açıklamaya bir işaret olduğu açıktır.

Bu bid'atçi fırkaları ehl-i kıbleden olmaları hasebiyle, dinden olduğu zorunlu olarak bilenen ve tevatürle sabit olmuş hükümleri inkar etmedikleri ve dinde zorunlu olan esasları kabul ettikleri sürece tekfire cüret etmek uygun değildir. Nitekim âlimler, "Bir meselede küfrü gerektiren doksan dokuz sebep olsa, diğer taraftan aynı mese-

[73] Hadis için Bk. Tirmizî, nr. 2641.

lede küfre zıt olan bir sebep bulunsa bu bir sebebe itibar etmeli ve küfür hükmü vermemelidir." demiştir. En doğru olanı bilen ve sözü en muhkem olan Allah Teâlâ'dır.

Ayrıca bilmek gerekir ki, *"Bu ümmetin fakirleri zenginlerinden yarım gün daha önce cennete girecektir."* hadîs-i şerifinde geçen yarım günden maksat dünya hesabıyla beş yüzyıllık bir süredir. Çünkü bir gün Allah Teâlâ katında, bin yıllık bir zamandır.

"Muhakkak ki, Rabbinin nezdinde bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir."[74] âyeti bu mânânın delilidir. Bu müddetin nasıl takdir edildiği meselesi Allah Celle Şânuhû'nu ilmine bırakılmıştır. Çünkü orada, bilinen anlamda bir gece, gündüz, sene ya da ay yoktur.

Fakirden maksat şeriatın hükümlerine sımsıkı sarılıp yasaklarından kaçınan ve sabreden fakirdir. Fakirlerin birbirinden üstün muhtelif dereceleri vardır.

Bu mertebelerin en yücesi, Hak Sübhânehû'nun dışında kalan her şeyin eriyip yok olduğu, unutulduğu fenâ makamında tasavvur edilebilir.

Fakrın bütün mertebelerini kendisinde toplayan kimse, bazı mertebelerine ulaşan kişiden daha üstündür. Fenâ ile birlikte zâhirî fakrı yaşayan kimse, zâhirî fakr olmaksızın yalnızca fenâ halinde olandan daha üstündür.

Burası iyi anlaşılmalıdır.

KELİME ANLAMI

38. ≺ اَلْمَكْتُوبُ الثَّامِنُ وَالثَّلاَثُونَ Otuz sekizinci mektup *(Kime gönderilmiştir?)* اِلَى الْمُلاَّ اِبْرَاهِيمَ **Molla İbrahim'e** *(Ne hakkındadır?)* فِى جَوَابِ سُؤَالِهِ **Sorusunun cevabı hakkındadır** *(Neyi sordu?)* عَنْ مَعْنَى حَدِيثِ «سَتَفْتَرِقُ اُمَّتِى...» الْحَدِيثَ **'Ümmetim ayrılacaktır' hadisinin manasını** *(Daha ne hakkındadır?)* وَدَرَجَةِ اَرْبَابِ الْفَقْرِ **Fakirlerin derecelerini açıklama hakkındadır. ➢**

---

[74] Hac, 47.

يَنْبَغِى اَنْ يُعْلَمَ Bilinmesi gerekir ki, اَنَّ الْمُرَادَ مِنْ قَوْلِ النَّبِيِّ Peygamberimizin sözünden maksat ﷺ Allah ona salat-u selam eylesin كُلُّهُمْ فِى النَّارِ اِلاَّ وَاحِدَةً 'Biri hariç bütün fırkalar cehennemdedir' *(Öyle sözü ki,)* اَلْوَاقِعِ O söz bulunuyor *(Nerede?)* فِى حَدِيثِ سَتَفْتَرِقُ اُمَّتِى اِلَى اثْنَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً 'Ümmetim yetmiş iki fırkaya ayrılacaktır' hadisinde *(Maksat nedir?)* دُخُولُهُمْ فِى النَّارِ Fırkaların cehenneme girmeleridir وَمكْثُهُمْ فِى عَذَابِهَا مُدَّةً Ve cehennem azabında bir müddet kalmalarıdır لاَ خُلُودُهُمْ فِى النَّارِ Yoksa cehennemde ebedi kalmaları وَدَوَامُهُمْ فِى عَذَابِهَا Ve azabının devamlı olması değildir فَاِنَّ ذٰلِكَ مُنَافٍ لِلْاِيمَانِ Çünkü bu imana zıttır وَمَخْصُوصٌ بِالْكُفَّارِ Ve de kafirlere aittir غَايَةُ مَا فِى الْبَابِ Hasıl-ı kelam, اَنَّهُ لَمَّا كَانَ الْبَاعِثُ Götüren şey olunca *(Neye götüren şey?)* عَلَى دُخُولِهِمْ فِى النَّارِ Cehenneme girmelerine *(Ne oldunca?)* مُعْتَقَدَاتِهِمُ السُّوءَ Onların çirkin inançları يَدْخُلُ كُلُّهُمْ فِيهَا Tamamı cehenneme girer *(Nasıl?)* بِالضَّرُورَةِ Zorunlu olarak وَيُعَذَّبُونَ Ve azap çekerler عَلَى مِقْدَارِ خُبْثِ اعْتِقَادِهِمْ İnançlarının çirkinliği miktarınca بِخِلاَفِ الْفِرْقَةِ الْوَاحِدَةِ الْمُسْتَثْنَاةِ İstisna edilen o tek fırka farklıdır فَاِنَّ اعْتِقَادَهُمْ مُوجِبٌ Çünkü onların inancı gerektirir *(Neyi?)* لِلنَّجَاةِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ Cehennem azabından kurtulmayı وَسَبَبٌ لِفَلاَحِهِمْ Ve bu inanç kurtulmalarına sebeptir وَلٰكِنْ اِذَا ارْتَكَبَ بَعْضٌ مِنْهُمْ Ama, bu gruptan bazıları yaptığında *(Ne?)* اَلْاَعْمَالَ السَّيِّئَةَ Çirkin şeyler وَلَمْ يُعْفَ عَنْهُ Ve affedilmezse *(Ne ile?)* بِالتَّوْبَةِ اَوِ الشَّفَاعَةِ Tövbe veya şefaatle يَجُوزُ اَنْ يُعَذَّبَ بِالنَّارِ (O zaman) cehennemde azap çekmesi caizdir *(Ne miktarınca?)* بِقَدْرِ ذَنْبِهِ Günahı miktarınca وَيَتَحَقَّقُ الدُّخُولُ فِى النَّارِ Ve cehenneme girmek gerçekleşir *(Kim hakkında?)* فِى حَقِّهِ Bu grup hakkında فَدُخُولُ النَّارِ فِى سَائِرِ الْفِرَقِ Diğer fırkalardaki cehenneme girme (hükmü) *(Nedir?)* شَامِلٌ لِجَمِيعِ الْاَفْرَادِ Bütün fertleri

وَفِى حَقِّ الْفِرْقَةِ النَّاجِيَةِ Her ne kadar ebedi olmasa da وَاِنِ انْتَفَى الْخُلُودُ kapsar مَخْصُوصٌ بِبَعْضٍ مُرْتَكِبٍ لِلْمَعْصِيَةِ Kurtulmuş gruptaki cehenneme girme (hükmü) ise Günah işleyen bir gruba aittir وَفِى كَلِمَةِ كُلُّهُمْ 'Onların tamamı' sözünde vardır رَمْزٌ اِلَى هٰذَا الْبَيَانِ (Ne?) Bu açıklamaya bir işaret كَمَا لاَ يَخْفَى Nitekim bu gizli değildir de وَحَيْثُ اَنَّ هٰذِهِ الْفِرَقَ الْمُبْتَدِعَةَ Ve şu bidatçi gruplar مِنْ اَهْلِ الْقِبْلَةِ Kıble ehlinden oldukları için لاَ يَنْبَغِى الْجَرَاءَةُ Cüret etmemek gerekir (Neye?) فِى تَكْفِيرِهِمْ Onları kafir ilan etmeye (Ne müddetçe?) مَا لَمْ يُنْكِرُوا İnkar etmedikleri müddetçe (Neyi?) وَلَمْ يَرُدُّوا Ve reddetmedikleri لِضَرُورِيَّاتِ الدِّينِ Zorunlu dini meseleleri müddetçe (Neyi?) مَا ثَبَتَ مِنَ الْاَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ Sabit olan şeri hükümleri (Ne ile sabit?) بِالتَّوَاتُرِ Tevatür yoluyla وَقَبِلُوا Ve kabul ettikleri müddetçe (Neyi?) مَا عُلِمَ مَجِيئُهُ Gelişi bilinen esasları (Neden?) مِنَ الدِّينِ Dinden (Nasıl bilinen?) بِالضَّرُورَةِ Zorunlu olarak قَالَ الْعُلَمَاءُ Alimler dediler ki: لَوْ وُجِدَ فِى مَسْئَلَةٍ Bir konuda bulunsa (Ne?) تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ وَجْهًا Doksan dokuz sebep ki, تُوجِبُ التَّكْفِيرَ Tekfiri gerektiriyor وَوَجْهٌ وَاحِدٌ يَنْفِيهِ Ve (aynı konuda) bunlara zıt bir tane sebep bulunsa يَنْبَغِى تَصْحِيحُ هٰذَا الْوَجْهِ O sebebin doğru kabul edilmesi gerekir وَاَنْ لاَ يَحْكُمَ بِالْكُفْرِ Ve küfürle hükmedilmemesi gerekir وَاللّٰهُ سُبْحَانَهُ اَعْلَمُ En iyisini Allah bilir وَكَلِمَتُهُ اَحْكَمُ Ve onun sözü en sağlamdır وَأَيْضًا يَنْبَغِى اَنْ يُعْلَمَ Aynı şekilde bilinmesi gerekir ki, اَنَّ الْمُرَادَ مِنْ نِصْفِ الْيَوْمِ Günün yarısından maksat الَّذِى Öyle yarısı ki يَدْخُلُ فُقَرَاءُ هٰذِهِ الْاُمَّةِ Bu ümmetin fakirleri girecekler قَبْلَ الْاَغْنِيَاءِ بِتِلْكَ الْمُدَّةِ Zenginlerden bu kadar zaman önce (Nereye girecekler?) فِى الْجَنَّةِ Cennete (Bu yarım günden maksat nedir?) هُوَ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ مِنْ سِنِى الدُّنْيَا O dünya senelerinden beş yüz senedir فَاِنَّ الْيَوْمَ عِنْدَ اللّٰهِ تَعَالَى Çünkü Allah katında gün اَلْفُ سَنَةٍ Bin senedir وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ

Rabbinin katında bir gün كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ Sizin saydığınız bin yıl gibidir شَاهِدٌ لِهٰذَا الْمَعْنَى (Bu ayet) bu manaya delildir وَ كَيْفِيَّةُ تَقْدِيرِ تِلْكَ الْمُدَّةِ Bu müddetin nasıl belirlendiği مُفَوَّضَةٌ اِلَى عِلْمِ اللّٰهِ جَلَّ شَأْنُهُ Şanı yüce Allah'ın ilmine bırakılmıştır *(Nasıl?)* مِنْ غَيْرِ اَنْ يَكُونَ هُنَاكَ Orada olmaksızın *(Ne?)* لَيْلٌ وَلاَ نَهَارٌ Gece ve gündüz *(Daha?)* وَلاَ سَنَةٌ وَلاَ قَمَرٌ Sene ve ay ki, مُتَعَارَفَةٌ Bilinen manada وَالْمُرَادُ مِنَ الْفَقِيرِ Fakirden maksat *(Nedir?)* اَلْفَقِيرُ الصَّابِرُ Sabreden fakirdir الَّذِى هُوَ مُلْتَزِمٌ Ki, o sarılmıştır *(Neye?)* لِإِتْيَانِ الْاَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ Şer-i hükümleri yerine getirmeye وَمُجْتَنِبٌ Ve kaçınmaktadır *(Neden?)* عَنِ الْمَنْهِيَّاتِ الشَّرْعِيَّةِ Şer-i yasaklardan وَلِلْفُقَرَاءِ دَرَجَاتٌ وَمَرَاتِبُ Fakirlerin derece ve mertebeleri vardır *(Öyle dereceler ki,)* بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ Bir kısmı diğerinden üstündür وَأَعْلَى مَرَاتِبِهِ Bu mertebelerin en üstünü اِنَّمَا يَتَصَوَّرُ Sadece düşünülebilir *(Nerede?)* فِى مَقَامِ الْفَنَاءِ Fena makamında الَّذِى يَكُونُ فِيهِ غَيْرُ الْحَقِّ سُبْحَانَهُ Ki, orada Allah'ın dışındakiler olur *(Ne olur?)* مُضْمَحِلاً وَمُتَلاَشِيًا وَمَنْسِيًّا Yok olan, eriyen ve unutulan وَمَنْ هُوَ جَامِعٌ Toplayan kimse *(Neyi?)* لِجَمِيعِ مَرَاتِبِ الْفَقْرِ Fakirlik mertebelerinin tamamını اَفْضَلُ Daha üstündür *(Kimden?)* مِمَّنْ O kişiden ki, يَتَحَقَّقُ Elde ediyor *(Neyi?)* بِبَعْضِهَا Bu mertebelerin bir kısmını دُونَ بَعْضٍ Bir kısmını da elde edememiş فَمَنْ فِيهِ فَقْرٌ ظَاهِرٌ Kimde zahiri fakirlik varsa *(Ne ile birlikte?)* مَعَ وُجُودِ الْفَنَاءِ Fenanın varlığıyla birlikte اَفْضَلُ Daha üstündür *(Kimden?)* مِمَّنْ لَهُ الْفَنَاءُ فَقَطْ Sadece fenası bulunup دُونَ الْفَقْرِ الظَّاهِرِ Zahiri fakirliğin olmayandan فَافْهَمْ Anla!...